

UVIC

UNIVERSITAT DE VIC
UNIVERSITAT CENTRAL
DE CATALUNYA

L'EDUCACIÓ AL BRASIL
“L'ESCOLA PÚBLICA I L'ESCOLA PRIVADA”

“Treball Final de Grau de Mestra d'Educació Infantil”

Laura Costa Font

Curs 2015-2016

Tutora: Amàlia Creus

Vic, 13 de Gener de 2016

Aquest projecte no hagués estat possible sense el suport de totes les persones que han estat al meu costat des del primer moment.

Agraeixo a l'Amàlia Creus la seva atenció, paciència i el suport que m'ha demostrat.

A la Ponitfica Universidade Católica do Paraná (PUCPR) per ajudar-me i acollir-me amb els braços oberts.

Per altra banda, agrair el suport moral que m'han donat els meus amics i companys.

Finalment, donar gràcies a la meva família per estar sempre al meu costat.

Dedico aquest treball a tota la gent que tinc al voltant que m'ha ajudat a arribar fins al final d'aquest camí de la carrera de mestra.

Resum

L'educació és considerada la principal garantia de la conquesta de la llibertat i igualtat d'oportunitats a tots els ciutadans, independentment del sexe, ètnia o classe social. Però al Brasil les diferències entre la qualitat de l'ensenyament públic i privat encara són una gran barrera per poder vèncer aquesta desigualtat. Per fer front a aquest fet, diversos autors afirmen que seria necessària una reforma social on es destinessin més mitjans econòmics a la millora de l'educació.

El següent treball és una investigació qualitativa basada en un estudi de cas de dos entitats educatives del Brasil, una escola pública i una escola privada. Els objectius principals que guien la recerca són: conèixer les diferències entre l'educació pública i l'educació privada en aquest país; b) Conèixer com s'organitzen cadascun d'aquests sistemes pel que fa a tres aspectes concrets: les infraestructures i recursos que disposen, la relació família-escola i la valorització social de mestres.

Paraules clau

Sistema educatiu del Brasil, desigualtat social, educació

Abstract

Nowadays, education is the main guarantee of the conquest of freedom and equality for all citizens regardless of gender, ethnicity or social class. But in Brazil, differences between quality of public and private education are still an enormous barrier to overcome this inequality. To address this, several authors affirm that it would be necessary a social reform which it allocates more financial resources to improve education.

The following work is a qualitative research based on a case study of two educational institutions in Brazil; a public school and a private school.

The main objectives which guide the research are; a) to find the differences between public education and private education in this country; b) to identify organization of these systems regarding three aspects: infrastructure and resources available, family-school relationship and the enhancement of social teachers.

Key words

Brazil's education system, social inequality, education

ÍNDEX

1.Introducció.....	9
1.1 Presentació i justificació.....	9
1.2 Objectius	10
1.3 Estructura i organització del TFG.....	11
2. Fonamentació teòrica.....	13
2.1 Context històric de l'educació al Brasil.....	13
2.1.1. La Llei de Directrius i Bases de l'Educació Nacional (LDB)	15
2.1.2. Suport i finançament del sistema d'educació al Brasil.....	16
2.2 Escola pública i escola privada.....	17
2.2.1 Estructura del sistema educatiu brasiler	18
2.3 Eixos temàtics de la recerca	22
2.3.1 Espais i infraestructures	22
2.3.2 Famílies.....	23
2.3.3 Valorització de mestres	24
3.Metodologia	27
3.1 Instruments.....	28
3.1.1 L'entrevista	28
3.1.2 L'observació.....	28
3.1.3 Anàlisi documental	29
3.2 Presentació dels casos.....	29
3.2.1. Escola Vila Torres.....	30
3.2.2 Escola Projeto 21	31
4. Anàlisi de dades.....	33
4.1. Recursos i infraestructures	33
4.2.La relació família-escola.....	37
4.3 Valoració dels mestres	42
5. Resultats	47
6. Reflexió final.....	51
7. Bibliografia	57

1.Introducció

1.1 Presentació i justificació

Aquest treball s'ha realitzat a partir de la meva experiència viscuda durant un intercanvi de mobilitat internacional, concretament a la ciutat de Curitiba, regió Sud-Est de Brasil. M'he plantejat aquest projecte perquè sempre m'ha cridat molt l'atenció la vida, cultura, organització i funcionament dels països considerats poc desenvolupats. Mitjançant la televisió és possible aproximar-nos una mica a aquestes realitats tant diferents i complexes com en aquest cas Brasil, però la veritat és que fins que no vius allà en primera persona el dia a dia no ets conscient de la realitat que viuen, de la problemàtica, o millor dit, les dificultats i entrebancs que existeixen per tal de poder oferir una bona educació, entre moltes altres coses.

A partir de la meva experiència com a estudiant d'intercanvi vaig plantejar tirar endavant un projecte de TFG que m'ajudés a conèixer les diferències i semblances de les escoles públiques i privades en aquest país. Vaig voler centrar-me amb aquest tema específic, atès que existeixen moltes diferències a destacar entre tots dos sistemes. M'interessava poder veure que passava amb aquestes dues institucions, i indagar de quina manera la desigualtat social del país afectava a l'educació.

Per poder fer això vaig fer un estudi de cas sobre dues de les escoles que vaig visitar durant la meva estada: una escola del sector públic situada a la regió perifèrica de la ciutat de Curitiba (concretament en un barri marginal de famílies de classe social baixa) i una escola del sector privat situada al centre de la mateixa ciutat. A partir d'aquest estudi de cas vaig poder observar i analitzar tres temes concrets sobre els que m'interessava extreure informació: les infraestructures i els recursos que disposen els centres educatius privats i públics, la relació família-escola que s'estableix en cada cas i la valorització social dels mestres. Aquests tres eixos em van servir per poder realitzar una comparació entre l'escola pública i l'escola privada.

Penso que aquesta investigació em pot ajudar a adquirir una perspectiva de l'educació a nivell internacional, per exemple a partir d'observar les mancances i virtuts que té el sistema educatiu del Brasil en relació al nostre sistema educatiu. A més, considero que a l'hora d'exercir com a mestra aprendre de les pràctiques educatives d'altres països, pot ajudar-me molt amb la meva tasca com a docent per conèixer altres maneres de treballar

i també per tenir una visió més oberta sobre l'educació. Així doncs, vaig endinsar-me dins del context de l'educació al Brasil comparant el sistema públic i privat, i donar a conèixer el seu funcionament.

1.2 Objectius

Aquest treball té com a objectiu realitzar una recerca sobre el funcionament i l'estructura del sistema educatiu Brasiler concretament a Curitiba. La pregunta fil conductor a la meva recerca és la següent: Quines són les principals diferències entre els sistemes educatius públic i privat al Brasil?

En particular m'interessa conèixer les diferències entre l'educació pública i l'educació privada en aquest país pel que fa alguns àmbits específics: com influeixen les infraestructures en l'aprenentatge dels alumnes, si existeixen diferències en com s'estableix la relació família-escola en els dos sistemes i la valorització social de mestres a nivell públic i privat. Dins d'aquest marc, els meus objectius específics són:

- Conèixer els trets generals del sistema educatiu Brasiler.
- Conèixer l'estructura i recursos, i les principals característiques del sistema organitzatiu de l'educació privada i pública a Curitiba.
- Conèixer el punt de vista de professionals que treballen en cada un d'aquests sistemes educatius (públic i privat).
- Conèixer com es dona la relació família i escola en el les dues institucions (pública i privada).
- Entendre el valor social que tenen els professionals de l'educació a nivell públic i privat.

La suposició de partida en la que es basa aquesta investigació es centra en afirmar que existeix una desigualtat molt gran a nivell d'ensenyament-aprenentatge dels infants quan es comparen institucions públiques amb institucions privades, a conseqüència de les desigualtats socials i econòmiques que existeixen actualment al Brasil. Aquestes desigualtats sorgeixen a conseqüència de la manca de recursos econòmics destinats a les institucions educatives, principalment a les institucions de caràcter públic, i les

limitacions que comporta a nivell de material docent, contractació de professionals i manca d'infraestructures adequades. Paulo Freire, gran pedagog brasiler va treballar com a secretari municipal d'educació entre 1989 i 1991 desenvolupant i aplicant nombrosos programes d'educació popular a l'escola. Per exemple la democratització de l'administració escolar, la millora de la qualitat de l'ensenyament i la contribució amb la formació de joves i adults. Tots aquests programes els va fer amb l'objectiu de fer front aquesta desigualtat soci-econòmica que existia i segueix existint en aquest país.

Penso que aquesta recerca m'ajudarà a reflexionar sobre la millora de l'educació en la societat brasiler, però també sobre la desigualtat de manera general en el meu propi context.

1.3 Estructura i organització del TFG

El treball s'estructura en set apartats. En la introducció del treball faig una presentació per situar al lector. Tot seguit faig una reflexió sobre les qüestions que m'han despertat l'interès i m'han servit per tirar endavant, elaborar i portar a terme aquest treball. En aquest apartat també són esmentats els diferents objectius que m'he plantejat amb aquesta investigació.

En segon lloc, sota el títol de *Fonamentació teòrica*, presento un marc conceptual entorn del context històric de l'educació al Brasil, l'escola pública i l'escola privada, espais i infraestructures i valorització de mestres.

En tercer lloc, amb el títol *Metodologia*, mostro la part més aplicada de la investigació. Presento els instruments utilitzats i el procediment que he seguit per elaborar el treball.

En quart lloc, sota el títol *Cas pràctic*, presento els dos centres on vaig realitzar els estudis de cas i les dades obtingudes durant el treball de camp.

En cinquè lloc, amb el títol *Resultats*, presento i discuteixo les principals dades que he obtingut durant la meua recerca i que em permeten respondre a les preguntes i als objectius plantejats en el treball.

En sisè lloc, sota el títol *Reflexió final*, realitzo una reflexió sobre el significat a nivell personal de la experiència com a investigadora.

Finalment, com a darrer i setè punt, la *Bibliografia* permet veure les diferents fonts emprades en l'elaboració d'aquest treball.

2. Fonamentació teòrica

2.1 Context històric de l'educació al Brasil

Brasil, oficialment República Federal del Brasil, és una federació d'estats de l'Amèrica del Sud, continent del que és el país més gran. La capital és Brasília, amb més de dos milions d'habitants. Les ciutats més importants a nivell d'economia, educació i salut i amb més volum de població són: Sao Paulo, Rio de Janeiro, Belo Horizonte, Fortaleza, Recife, Curitiba, Belém, Porto Alegre, Manaus i Goiania. Colonitzat per Portugal, el Brasil és l'únic país de llengua portuguesa del continent americà, i el país amb major nombre de lusòfons¹ del món. La religió amb més fidels és el catolicisme, sent el país amb més catòlics del món, tot i que un percentatge considerable de la població és evangèlica. La societat brasilera és una de les més multirracials del món, en ser formada per descendents d'europaus, indígenes, africans i asiàtics.

Respecte a l'educació, la *Constituição Federal* i la *Lei de Diretrizes e Bases da Educação Nacional* (LDB) determinen que el govern federal, els estats², el districte federal i els municipis han de gestionar i organitzar els seus respectius sistemes educatius. Cada una d'aquestes regions és responsable del manteniment del seu sistema d'ensenyament públic, i administra els mecanismes i fonts de finançament.

Segons la *Pesquisa Nacional por Amostra de Domicílios*³ (2007), que obté informacions anuals sobre les característiques demogràfiques i soci-econòmiques de la població l'any 2007 la taxa d'alfabetització de la població brasilera era del 90%, el que significa que 14,1 milions de persones (10% de la població) continuaven sent analfabetes al país, i que l'analfabetisme funcional arribava llavors a 21,6% de la població. L'analfabetisme és més gran al nord-est on 19,9% de la població és analfabeta. A més, segons la PNAD (2007), el percentatge de persones en l'escola el 2007 va ser del 97% en l'edat de 6 i 14 anys i el 82,1% entre 15-17 anys, mentre que un estudi entre els majors de 10 anys indica que la mitjana de temps que un estudiant segueix al sistema educatiu és de 6,9 anys.

¹ Conjunt d'algunes entitats culturals existents en països, regions, estats o ciutats parlants de llengua portuguesa. Com per exemple: Brasil, Angola, Guinea-Bissau, etc.

² Equivalen a les unitats autònomes.

³ PNAD

Segons les dades més actuals de la PNAD (2013), la taxa de brasilers amb 15 anys o més que no sabien llegir al 2013 amb homes era d'un 8,8% i un 8,2% en dones, en total un 8,5%.

Mirant aquesta realitat en perspectiva, s'observa una significativa millora durant els últims anys. Tot i així encara que la taxa d'analfabetisme hagi reduït amb els últims anys, la qualitat de l'educació en aquest país continua amb grans mancances. És important esmentar que Curitiba és la ciutat del Brasil amb l'índex més baix d'analfabetisme.

La història de l'estructura i organització de l'ensenyament a Brasil, reflecteix les condicions soci-econòmiques del país i també mostra, sobretot, el panorama polític de determinats períodes històrics. El Ministeri d'Educació de Brasil va ser creat al 1930, després de l'arribada del president Gétúlio Vargas al poder. Amb el nom de *Ministerio da Educació e Saúde Pública*, la institució desenvolupava activitats pertinents a varis ministeris, com el de Salut, Esport, Educació i Medi Ambient. Fins llavors, els assumptes relacionats amb l'educació eren tractats pel departament nacional d'ensenyament, lligat al Ministeri de Justícia.

Al 1932, un grup d'intel·lectuals preocupat per elaborar un programa de política educacional ampli i integrat llença "*O Manifesto dos Pioneros da Educaçao Nova*", dirigit per Fernando de Azevedo, professor, sociòleg i educador. El manifest propagava que l'Estat organitzés un pla general d'educació i definís una escola única, pública, laica, obligatòria i gratuïta. En aquesta època la església era concurrent de l'Estat dins l'àrea d'educació. Va ser al 1934, amb la nova constitució federal, quan l'educació va ser vista com un dret de tots, essent administrada per la família i pels poders públics. El *Ministerio da Educaçao e Saude Pública* va existir fins al any 1953. A partir de llavors, amb l'autonomia donada a l'àrea de salut, sorgeix el *Ministerio da Educació e Cultura* (MEC).

El sistema educacional brasiler fins al 1960 era centralitzat, i el model era seguit per tots els estats i municipis del país. Amb l'aprovació de la primera LDB al 1961, els òrgans estatals i municipals van guanyar més autonomia, disminuint la centralització del MEC. Així doncs, amb l'aprovació d'aquesta nova llei d'educació van començar a esdevenir alguns dels canvis més significatius de l'educació al Brasil.

2.1.1. La Llei de Directrius i Bases de l'Educació Nacional (LDB)

Van ser necessaris 13 anys de debat (1948 a 1961) per l'aprovació de la primera LDB al 1961. L'ensenyament religiós facultatiu a les escoles públiques va ser un dels punts de major disputa per l'aprovació de la llei, el pla de fons era la separació entre l'Estat i l'església.

La nova LDB va crear un nou concepte “d'educació bàsica”, aconseguint una mirada única sobre l'educació i un mateix significat a nivell d'estats i municipis, dividint l'educació bàsica amb *educação infantil, ensino fundamental i ensino médio*. Aquesta nova llei no només va comportar canvis amb l'educació bàsica sinó també amb l'educació superior, com per exemple la reforma universitària al 1968, que va ser la gran LDB d'ensenyament superior, assegurant autonomia didàctica-científica, disciplinar, administrativa i financera a les universitats. La reforma va representar un avanç en la educació superior brasilera, a l'instaurar un model organitzacional únic per universitats públiques i privades.

A l'any 1971 l'educació al Brasil es veu davant una nova LDB. L'ensenyament passa a ser obligatori dels 7 als 14 anys d'edat. Si ho comparem amb Espanya, la primera llei d'educació que regula l'ensenyament obligatori equivaldria a la Ley Moyano implantada al 1857. A diferència del sistema educatiu brasiler, on aquesta LDB al cap de pocs anys va ser modificada, la Ley Moyano queda vigent durant més de 100 anys, fins al 1970 amb la Ley General de Educacion (Franco).

Una nova reforma a l'educació brasilera va ser implantada al 1996. Es tracta de la més recent LDB, que porta diversos canvis a les lleis anteriors, com la inclusió de l'educació infantil “Creches⁴ i pre-escola”. La formació adequada dels professionals de l'educació bàsica també va ser prioritzada com un capítol específic per tractar l'assumpte.

Aquest recorregut per la història del sistema educatiu al Brasil i els canvis que va suposar la nova LDB ens ha anat apropant mica en mica a la realitat actual d'aquest sistema. En el següent apartat farem referència a com funciona el suport i finançament del sistema educatiu brasiler.

⁴ Llar d'infants.

2.1.2. Suport i finançament del sistema d'educació al Brasil.

Al llarg de la història es van crear diferents organismes i sistemes de suport i finançament del sistema educatiu brasiler. L'any 1996 el Ministeri d'Educació va crear el *Fundo de Manutenção e desenvolvimento do Ensino fundamental e de Valorização do Magisterio* (FUNDEF) per atendre a l'*Ensino fundamental*. Els recursos per el FUNDEF venien de la recaptació dels impostos i de les transferències dels estats⁵, del Districte Federal⁶ i dels municipis vinculats a l'educació.

El FUNDEF va ser vigent fins al 2006, quan va ser substituït pel *Fundo de Manutenção e desenvolvimento da Educação Básica de Valorização dos Profissionais da Educação* (FUNDEB). Ara, tota l'educació bàsica, de *creches o ensino médio*, passa a ser beneficiada amb recursos federals. Un compromís d'unió amb l'educació bàsica que s'estén fins al 2020.

És amb aquesta trajectòria de quasi 80 anys que el Ministeri d'Educació busca promoure un ensenyament de qualitat. Amb el llançament del *Plano de Desenvolvimento da Educação* (PDE) en el 2007, el MEC va reforçar una visió sistemàtica de l'educació, amb accions integrades i sense disputes d'espais i finançaments. Segons el PDE invertir amb l'educació bàsica significa invertir amb l'educació professional i amb l'educació superior.

Entre el 2000 i el 2007, que és l'últim any amb dates disponibles sobre l'*Instituto Nacional de Estudos e Pesquisas Educacionais Anísio Teixeira* (INEP), la proporció dels diners destinats a l'educació no ha variat gaire. Els diners que són destinats a l'educació pública deriven de dues fonts principals. La primera és la responsable d'un 20% del total de les fonts que és el (salari-educació)⁷, una contribució social feta per les empreses i el govern. Els altres 80% venen dels impostos, que són convertits en pressupostos municipals, estatals o federals. Amb els diners de caràcter públic que rep cada escola, aquesta els ha d'invertir o destinar amb biblioteca, professors i gestors, altres funcionaris, esdeveniments escolars, alimentació, materials específics de les aules, obres (en el cas que siguin necessàries), sala d'informàtica, proves i transport. Els diners

⁵ El Brasil està dividit en 27 unitats federatives (26 estats i 1 districte federal).

⁶ Brasília, capital política del país.

⁷ Contribució social de l'article 212, § 5º, da *Constituição Federal* que serveix de font addicional de finançament de l'ensenyament públic.

que l'Estat destina a les escoles públiques està determinat per el nombre d'alumnes i per el cens escolar de cada centre.

Per altre banda, si parlem de l'educació privada, aquesta també ha de destinar els diners a salaris de professors, material escolar i esdeveniments escolars, però com que els diners que rep l'escola privada provenen de les matricules dels alumnes anuals i aquestes són marcades pel centre, les institucions privades disposen de més recursos econòmics.

Després de fer un recorregut per la història a trets generals del sistema educatiu brasiler, podem observar que és un sistema molt complex, on l'Estat té un grau d'influència molt alt en la seva administració. Al Brasil existeix una consciència social sobre l'educació i de com influeix aquesta per poder aconseguir el canvi cap a una millora de la societat en general. Però per altre banda la manca de recursos econòmics i les limitacions polítiques a les que es veu exposada fan que l'educació, o millor dit la bona educació no estigui a l'abast de tothom.

2.2 Escola pública i escola privada

Històricament, l'educació brasilera sorgeix de l'ensenyament Jesuïta religiós (1554-1779), un ensenyament fundat per Inácio de Loyola⁸. Era format per pares Jesuïtes, que tenien com a missió educar, catequitzar i evangeliar a les persones pregant el nom de Jesús. Era de caràcter privat, encara que algunes vegades contava amb el recolzament financer de l'Estat. Després d'aquesta fase és l'inici d'un ensenyament públic de baixa qualitat, on els professors que exercien com a tal en alguns casos no eren titulats perquè eren escollits sota responsabilitat dels bisbes degut a la mala formació que tenien els professors amb titulació. Cada aula era una unitat autònoma, generalment de baix nivell, on l'alumne triava les matèries i el temps d'estudi (1759-1870). L'absència de les bones escoles va fer que s'estengués en aquesta època l'educació a casa i amb les famílies riques la contractació de *perceptores*, persones que es dedicaven a ensenyar, orientar i a educar als infants a casa (MARCÍLIO, 2005)

⁸ Nom amb el què és conegut Iñigo López de Loiola, noble basc que va seguir la vida religiosa i va ser ordenat prevere, és el fundador de la Companyia de Jesús. És venerat com a sant per l'Església Catòlica Romana.

A partir de 1870 s'inicia un període conegut com la *escola normal*. La *escola normal* es podria definir com una agència de mediació de cultura, o millor dit una institució responsable d'ensenyar normes i tècniques necessàries per la formació de professors. Aquesta elabora una cultura pedagògica específica per la formació dels professors i millora la qualitat de l'educació pública. En aquesta època hi va haver un creixement educacional, fent que el *normalista*⁹ i el professor adquirissin dignitat social, ocupant el lloc del professor laic que no estava preparat. Degut a la valorització de la professió, *las escolas normalistas*, públiques, eren de qualitat, sense distinció d'alumnes de cap tipus (SONNEVILLE, 2005).

En aquesta mateixa època de gloria de l'educació pública en el Brasil (dècada del 1920), amb la finalitat d'atendre la gran demanda d'escoles, l'Estat obra un espai per l'aparició d'escoles privades de tot tipus, sense control ni fiscalització. Això genera un major descontrol (descentralització), desencadenant l'inici del dualisme entre sistema públic i sistema privat en l'ensenyament brasiler. Va ser a partir d'aquí on va començar la desmillora de qualitat en l'educació pública (SONNEVILLE, 2005).

2.2.1 Estructura del sistema educatiu brasiler

Actualment l'estructura del sistema educatiu brasiler a nivell públic i privat es classifica amb Educació Bàsica i Educació Superior.

Dins l'Educació Bàsica trobem:

- *Educação infantil*
 - *Creche* (0-3 anys)
 - *Pre-escola* (4-5 anys)

- *Ensino fundamental*
 - *Ensino fundamental I* (6-10 anys)
 - *Ensino fundamental II* (11-14 anys)

- *Ensino Medio* (14-17 anys)

⁹ Alumne/a d'escola normal que cursa estudis per ser mestre/a.

Segons l'actual *Lei de Diretrizes Básicas da Educação n° 9.384/96* (LDB), l'educació bàsica té per finalitat desenvolupar a l'educand, assegurar la formació comuna indispensable per l'exercici de la ciutadania i oferir els mitjans necessaris per progressar en el treball i en els estudis superiors. El curs escolar pot organitzar-se amb sèries anuals, períodes semestrals, cicles i alternança d'estudis. Existeix aquesta possibilitat de modificació en la seva organització en funció de les condicions climàtiques de la zona, l'economia i particularitats específiques de cada regió, sempre i quan els dies lectius que marca la LDB siguin complerts. Un exemple podria ser el calendari escolar del nord-est brasiler. Aquest es veu modificat degut a les altes temperatures que hi ha en alguns mesos concrets.

L'estructura de l'ensenyament públic brasiler comença amb la Constitució de 1824, que reconeixia el dret de tot ciutadà a una educació primària. L'any 1962 la LDB va establir tres tipus d'escoles públiques (Federal, Estatal i Municipal) i en el any 1988 la Constitució va establir la convivència de les xarxes públiques i les xarxes privades. Per aquestes xarxes privades, també es van establir diferents tipus d'escoles (Particulars, Comunitàries, Filantròpiques i Confessionals).

Les institucions públiques són administrades i mantingudes pel poder públic. Les escoles federals es divideixen en escoles d'aplicació pedagògica vinculades a universitats o empreses, i escoles federals tècniques superiors. Aquestes escoles atenen a un públic de classe social mitja alta. Una principal característica d'aquestes escoles és que són poc nombroses i realitzen *concursos*¹⁰ degut a les poques places que disposen. Les escoles estatals són administrades pels estats i atenen alumnes principalment desfavorits o de classe social mitjana-baixa. La situació d'aquestes escoles depèn del desenvolupament econòmic de l'Estat, amb un contrast molt marcat entre els estats desenvolupats del sud-est amb els del nord-est, especialment les zones rurals. Finalment, hem de mencionar les escoles municipals, administrades pels municipis. Atenen alumnes principalment desfavorits, i són escoles amb un gran nombre d'alumnes, amb taxes de repetidors molt elevades i també amb un tan per cent molt elevat d'alumnes que abandonen els estudis.

Per altre banda les institucions privades són administrades i mantingudes per persones físiques o jurídiques de dret privat. Dins d'aquestes trobem els centres particulars,

¹⁰ Proves d'accés molt selectives.

comunitaris, filantròpics i confessionals. Les escoles particulars són en general escoles internacionals, que són administrades 100% per una o més persones jurídiques i que atenen alumnes de classe social alta. Les principals escoles particulars estan ubicades a les ciutats més importants del Brasil com són Rio de Janeiro i São Paulo, són escoles poc nombroses i generalment amb bona reputació en el sector de l'educació bilingüe. Les escoles comunitàries, són centres sense ànim de lucre que a més d'oferir serveis als estudiants, també ofereixen i realitzen projectes educatius per la comunitat. També trobem les escoles filantròpiques, administrades per una persona jurídica, que ofereix serveis a la comunitat i a la societat, principalment en aquelles persones/famílies amb més carència econòmica. Pel que fa a les escoles confessionals, el seu origen prové d'importants congregacions catòliques (jesuïtes, maristes, dominicanes) o protestants (metodistes, evangèliques, entre altres). Aquestes escoles s'han desenvolupat fortament en els últims anys. Atenen alumnes de classe social mitjana-alta i el seu número de matricules augmenta constantment.

Dit això és important esmentar que els serveis educatius (qualitat i quantitat) d'aquestes xarxes tant públiques com privades varien molt dins d'un mateix estat, com també entre els estats. Per exemple a les regions rurals i allunyades dels centres l'oferta educativa es limita bàsicament a escoles municipals i estatals, deixant l'ensenyament privat molt poc desenvolupat.

Cal destacar que en els últims anys l'educació brasilera ha estat patint profunds canvis en funció de les transformacions socials, com el creixement de la població, desenvolupament de les tecnologies, principalment per l'ús de la informàtica en l'ambient escolar (XAVIER, 2005). No obstant, la majoria d'escoles públiques brasileres no té les condicions per introduir els infants i joves dins d'aquesta nova era tecnològica (DUBET, 2003). Aquesta part de la societat no atesa per les escoles en quan el procés d'accés a la tecnologia, en gran part, també tindrà dificultats d'accés fora de l'escola a causa de les condicions socials que són sotmesos. Això caracteritza la discriminació digital contra immensos segments socials pobres, situació en general agreujada per la manca de recursos econòmics que són destinats a l'escola pública. Aquesta mateixa situació també es troba dins les escoles privades, però amb molta menys freqüència (DEMO, 2005).

Per tant, s'identifica una gran disparitat a l'hora d'analitzar i comparar l'ensenyament públic i l'ensenyament privat, no només amb relació a l'ús de les noves tecnologies, sinó també amb el propi context d'aprenentatge dels alumnes, com per exemple la família, l'entorn soci-cultural que els envolta o els factors econòmics dels que disposen les escoles privades.

Brasil, en les últimes dècades, ha adoptat un patró educacional semblant a l'educació de països europeus, donant per fet un model universal d'educació formal de qualitat i d'elit¹¹. El que actualment veiem al Brasil és un sistema educatiu fragmentat, (DEMO 2007). Quan parlem d'un sistema educatiu fragmentat fem referència a una fragmentació entre l'escola pública i privada. Per exemple el que poden aprendre alumnes de l'escola privada en *l'ensino fundamental II*, alumnes de l'escola pública del mateix curs encara estaran treballant qüestions de *l'ensino fundamental I*. Aquest fet proporciona una verdadera dualitat en l'ensenyament brasiler, on la xarxa pública acull a la majoria dels alumnes, mentre que la xarxa privada elitista, és freqüentada exclusivament per les classes socials dominants (INEP, 1996).

Excepcions a aquest "dualisme" passen quan la xarxa privada promou programes d'inclusió o selecció d'alumnes, com per exemple en el cas del *Projeto aluno nota 10*, projecte que premia als alumnes amb les millors notes del municipi, per tal de motivar-los i aconseguir un millor rendiment. Aquests programes permeten als estudiants que no disposen de recursos econòmics per estudiar, tenir la possibilitat d'aconseguir aquesta beca per poder accedir al sistema privat. Un altre exemple són les institucions educacionals religioses (catòliques en general) que dirigeixen una xarxa privada amb una clientela majoritàriament elitista i que en alguns casos finança les escoles comunitàries per els alumnes desafavorits (DUARTE, 2010). Però, esta clar que l'ensenyament privat beneficia només una petita part de la població (AKKARI, 2001).

En aquest context actual, el millorament del sistema educatiu d'ensenyament públic a nivell de recursos depèn únicament i exclusivament de les polítiques educatives desenvolupades en el pla municipal, estatal i federal, mentre que la xarxa privada depèn del número de matricules realitzades durant els cursos escolars.

¹¹ Classes socials altes.

Conseqüentment, les escoles privades són les que disposen de més recursos i per tant preparen millor als alumnes a l'hora de realitzar l'examen per accedir a la universitat. Aquesta prova d'accés a l'educació superior rep el nom de *vestibular*, on es dona accés a les places de les universitats federals (gratuïtes) que són les més demandades. Per tant els alumnes que tindran més facilitats per accedir en aquestes universitats federals públiques són aquells que han estat escolaritzats en escoles privades, mentre que els alumnes provinents d'escola públiques, ja sigui per manca de recursos o per falta de preparació, tindran moltes més dificultats per poder accedir a la universitat.

Segons un estudi publicat per l'*Instituto Nacional de Estudos e Pesquisas Educaionais Anísio Teixeira Legislação e Documentos* (INEP) a l'any 2007, hi va haver una gran disminució dels resultats acadèmics dels alumnes en els últims temps, tant a l'escola pública com a l'escola privada, però en el cas de l'ensenyament públic la situació encara és més complexa, perquè els números cada vegada són més preocupants i empitjoren any darrera any i els índex de repetidors de cursos i de fracàs escolar augmenten.

És important esmentar que l'escola pública presenta moltes mancances a nivell de recursos, material, entre altres coses, principalment per la falta de recursos econòmics que l'Estat l'hi destina. Per altra banda, es important remarcar que, malgrat totes les seves mancances, la escola realitza una important tasca de caràcter social, ja que és accessible a tothom i és una de les vies més importants que té el país per poder aconseguir un canvi en la societat.

2.3 Eixos temàtics de la recerca

En aquest apartat explicaré breument els 3 temes tractats en la recerca per situar-los a nivell teòric i més endavant poder realitzar l'anàlisi de cada un d'ells.

2.3.1 Espais i infraestructures

Un factor fonamental pel que fa a la qualitat d'un sistema educatiu són els espais i les infraestructures que disposa. Al Brasil existeix una gran diferència entre els recursos que disposa l'escola pública i l'escola privada.

Al 1990 l'escola pública ja patia la falta d'edificis i espais escolars de qualitat. És una escola amb varis torns, classes amb un ràtio d'alumnes molt elevat i amb un gran nombre de repetidors. Alguns autors assenyalen que per tal de millorar l'ensenyament

públic i privat, alguns factors són determinants per aconseguir una qualitat en l'aprenentatge dels alumnes, aquest factors els podem agrupar en tres categories: l'estructura escolar dels centres, les famílies i els propis alumnes (SOARES, 2004).

L'espai físic escolar, és una variable que influeix directament amb l'aprenentatge. Els objectes, els espais disponibles per cada activitat, el mobiliari, les característiques dels espais exteriors (jardí, bancs, etc.), poden funcionar com a facilitadors d'aquest procés d'aprenentatge, oferint més alternatives per la percepció i creativitat de cada un dels alumnes (MIRANDA I GOMES, 2002).

Per poder-nos fer una idea d'alguns ítems que determinen l'estructuració mínima de les escoles s'han consultat el documents de *Parâmetros Básicos de Infra-estrutura para instituições de Educação infantil i les resolucions 318/02 i 162/05, SESA-PR* que determinen l'estructuració mínima de les escoles concretament de l'Estat de Paranà. A l'anàlisi dels casos podrem observar més detalladament aquets ítems.

2.3.2 Famílies

Quan parlem de família i escola, hem de tenir molt present que comparteixen la responsabilitat de ser els dos agents socialitzadors més importants. Totes dues institucions tenen un objectiu comú que és ajudar els nens i nenes a desenvolupar-se i a formar-se com a persones lliures, responsables i solidàries, capaces de respondre a les demandes de la societat on viuen.

Així doncs, família i escola cal que col·laborin en aquesta tasca comuna. Des del moment que l'infant entra a l'escola, tindrà aquests dos punts de referència per al seu desenvolupament i creixement, i dos nuclis diferents que intervindran en la seva educació. Per tant, en aquest sentit és important que hi hagi coherència i eficàcia en el procés educatiu a través d'unes relacions adequades entre els dos contextos (COLLET, 2013).

Actualment a la societat trobem una gran diversitat de famílies. Per tant, l'escola s'ha d'adaptar a les noves realitats per poder donar respostes adequades i afavorir la relació i participació de les famílies als centres docents.

En aquest sentit, cal que des d'una perspectiva mútua, que passa per la confiança i el coneixement s'aconsegueixi fer allò que és necessari: que els dos contextos de

desenvolupament més importants en els primers anys de vida d'una persona puguin compartir criteris educatius que facilitin el creixement harmònic dels infants (BASSEDAS, HUGUET I SOLÉ, 2006: 312-314; COMELLES, 2006: 23).

En el cas concret de la ciutat de Curitiba la relació que s'estableix entre família i escola segons mestres i professors entrevistats, la defineixen com a molt contrastada ja que podem trobar famílies molt implicades en el procés educatiu dels seus infants o totalment el contrari. A més després de les visites a escoles públiques i privades m'he adonat que la implicació de les famílies dins l'escola privada és molt més freqüent que a la pública. Seguint la línia de tot el treball on es parla de la importància i influència que té l'estatus econòmic de les famílies amb l'educació dels fills, també influeix amb la relació entre família i escola. Per exemple si una família disposa de menys recursos econòmics significa que disposa de menys temps per dedicar als seus fills perquè treballa i per tant això limita les possibilitats de diàleg tant amb el mateix infant com amb l'escola.

2.3.3 Valorització de mestres

La professió del docent al Brasil busca des de temps històrics una identitat pròpia i una imatge que sigui reconeguda a nivell social. Existeix una gran discussió sobre quin és el paper del professor dins la societat, convertint-se en una qüestió social de molta importància. Tota la obra de Paulo Freire fa referència aquesta gran discussió.

Hi ha molts moviments socials en forma de vagues i manifestacions que lluiten per la millora de l'educació i mostren la insatisfacció dels mestres i professors amb les seves condicions de treball, amb la qualitat de l'ensenyament, amb la remuneració econòmica que reben i amb les relacions escolars que existeixen amb alumnes dins l'aula i les famílies. S'entén el *mal-estar docente* com la dificultat dels professors d'atribuir un sentit al seu treball, provocant en alguns casos la desmotivació d'exercir com a tal o bé amb problemes psicològics com depressions (ESTEVE, 1994).

L'educació brasilera sempre ha estat molt qüestionada i són moltes les crítiques que rep referent a la baixa qualitat d'ensenyament culpabilitzant als professors. Freqüentment es realitzen estudis des de diferents òrgans que emeten informació sobre quina ha de ser l'actuació del professor brasiler. Articles publicats a la revista *Gazeta do Povo* i reportatges emesos a la televisió local afirmen que la majoria dels professors no

desenvolupen de manera eficient el seu treball. No obstant, aquests estudis no verifiquen els factors que afecten aquesta qualitat de treball del professor, ja que aquest es veu sotmès a un salari molt baix, amb moltes tasques a desenvolupar hi ha molts tipus de violències dins l'aula.

Referent al salari, la remuneració mínima dels docents de les escoles privades està establerta anualment pel *Sindicato Patronal* i el *Sindicato de Docentes* de cada estat. Per altra banda les escoles públiques, la remuneració l'estableixen els *Planos de Carreira e Remuneração do Magisterio*¹².

MITJANA DE SALARI DELS DOCENTS PER DEPENDÈNCIA ADMINISTRATIVA

Ensino fundamental – 1er a 4rt Grau

	Total	Federal	Estatal	Municipal	Privades
BRASIL	420,10 €	1103,30 €	515,50 €	292,70 €	595,30 €
Nord	365,80 €	1296,40 €	456,70 €	229,00 €	529,20 €
Nord-est	222,00 €	438,10 €	344,70 €	155,20 €	288,10 €
Sud-est	617,70 €	1346,50 €	616,20 €	545,50 €	782,70 €
Sud	464,20 €	978,20 €	499,40 €	405,80 €	681,20 €
Centre-oest	456,40 €	1135,90 €	551,40 €	315,30 €	562,50 €

Font: Ministerio de Educación-MEC/Instituto de Estudios e investigaciones-INEP. Gener, 2015.

A partir d'aquesta taula podem observar que els salaris més alts es troben entre els docents de les escoles federals mentre que els més baixos són aquells que treballen en escoles municipals. A la vegada els salaris dels professors de les xarxes privades són superiors a la mitjana que existeix en totes les regions i graus.

¹² Directrius establertes pel Conselho Nacional Da Educação (CNE), on es regulen els salaris dels docents de les institucions públiques.

Tot i que el paper del professor encara ara no sigui reconegut com un pilar important dins la societat i amb l'existència de les dificultats esmentades anteriorment, els professors, pedagogs i mestres diuen que és una professió totalment vocacional per els que l'exerceixen. Amb aquesta professió vocacional es busca la superació d'aquestes dificultats i poder fer front a tots els entrebancs que es presenten per tal d'aconseguir una educació de qualitat on esdevingui un canvi social i on finalment els professionals de l'educació siguin reconeguts i valorats a nivell econòmic i professional, i on la tasca educativa que exerceixen tingui la importància que es mereix.

És important recordar el valor que té ensenyar i les qualitats i pràctiques imprescindibles que ha de disposar un professor per exercir una bona pràctica docent. És per això que aquesta valorització s'hauria de veure reflectida amb les condicions de treball d'aquests professors i amb la remuneració econòmica que reben (PERISSÉ, 2011).

Després de situar breument aquests tres eixos principals de la meva recerca, podem observar que existeixen diferències quan parlem de públic o privat. És molt important ser conscients del que comporten aquestes desigualtats a nivell educatiu ja que aquests factors interfereixen directament amb l'aprenentatge dels infants, i per tant s'han de tenir cura d'ells i ser conscients de la importància que tenen. Per altra banda, des de la meva experiència al Brasil i les opinions de diversos professionals de l'educació, Brasil necessita un canvi que doni més importància a l'educació i a la gestió adequada dels recursos econòmics per aquesta.

3. Metodologia

La present investigació és de naturalesa qualitativa i s'emmarca dins d'un paradigma interpretatiu, ja que centra el seu interès en observar, interpretar, descriure i analitzar la realitat social d'entitats educatives en tres àmbits diferents, la infraestructura, la relació família i escola i la valorització professional de mestres.

Es tracte d'un estudi de cas descriptiu que es desenvolupa mitjançant la comparació de dos casos. És a dir, la descripció i anàlisi detallat de dues entitats educatives úniques. Per una banda, una escola pública situada a la perifèria de la ciutat de Curitiba, en un barri marginal on el nivell soci-econòmic de la famílies és baix. L'altre escola és de caràcter privat, situada al centre de la ciutat de Curitiba, on el model d'alumnat que atén és considerat de classe mitjana-alta.

És important recalcar que les dues escoles que vaig observar són pols oposats. És a dir, una d'elles pot considerar-se una de les millors escoles fent referència a la taxa de rendiment escolar obtinguda dins la ciutat de Curitiba. L'altra es caracteritza per ser una escola situada en un dels barris més marginals de la zona, on existeixen moltes confrontacions i és un punt de mira a nivell de tràfic de drogues de la ciutat de Curitiba i on l'índex de rendiment escolar és molt baix. Esmentar que això és necessari per tal de prendre consciència que també existeix un punt mig. No totes les escoles públiques són de caràcter marginal ni presenten tants problemes a nivell de vandalisme, tràfic de drogues i a la inversa, no totes les escoles que estan situades al centre de la ciutat presenten índex tan elevats de rendiment escolar.

El fet d'haver escollit aquestes dues escoles ha estat amb l'objectiu de poder observar un major contrast, referent a la infraestructura de les escoles, la relació que s'estableix entre família i escola i la valorització dels professionals de l'educació.

El procés que he realitzat per elaborar aquest treball ha estat a partir de la meua experiència al Brasil, ciutat de Curitiba, de la recerca de fons teòriques, l'observació en escoles i entrevistes a professionals de l'educació. Cal destacar també que vaig poder realitzar una recerca teòrica a partir de bibliografia brasilera i de les aportacions teòriques que fan pensadors d'aquest país. Això em va ajudar a entendre millor el context amb el que em trobava. A més, el fet d'haver viscut allà m'ha donat ventall a poder observar en primera persona allò que m'interessava, conèixer diferents

metodologies de treball en les diferents escoles, la relació escola-família, la formació dels mestres i observar els espais i infraestructures. A partir d'aquí he recollit i m'he centrat amb els temes que més m'interessaven per poder construir aquest treball.

3.1 Instruments

3.1.1 L'entrevista

Un dels principals instruments de recollida de dades de la recerca va ser la entrevista. Aquesta tècnica de recollida de dades, segons BISQUERRA (2004: 337) “És una modalidad que permite ir entrelazando temas e ir construyendo un conocimiento holístico y comprensivo de la realidad”. Per tal d'identificar els possibles problemes a nivell públic i privat he realitzat entrevistes a diferents professionals de l'educació on les principals qüestions són la qualitat de l'ensenyament a Brasil, com influeix la desigualtat soci-econòmica a l'ensenyament, les possibles diferències o semblances respecte l'ensenyament públic i privat i les metodologies de treball. Vaig realitzar entrevistes a quatre professors de la universitat on he estudiat, un professor d'història, una professora d'art, una professora de polítiques educacionals i la coordinadora del grau de pedagogia. També he entrevistat a mestres de les escoles que vaig visitar (dues de cada escola) i a companyes meves de la universitat per tal d'obtenir diferents punts de vista i poder triangular la informació obtinguda.

Aquestes entrevistes em van permetre treballar i extreure més informació de dos dels tres eixos principals de la meva recerca: La relació família i escola i la valorització de mestres.

3.1.2 L'observació

L'altra tècnica de recollida de dades utilitzada és l'observació. L'observació directa és un dels instruments a la recerca qualitativa. Seguint a QUINTANAL I GARCIA (2012: 33) “La observación situa al investigador en relación directa con la realidad tal cual se desarrolla (comportamientos perceptibles a través de los sentidos). La finalidad no es otra que extraer datos objetivos de dicho contexto”.

El tipus d'observació que vaig realitzar en el meu treball va ser l'observació estructurada, ja que vaig seguir unes pautes per tal de poder realitzar una avaluació i interpretació dels resultats obtinguts. L'objectiu principal de la utilització d'aquesta

tècnica va ser parlar i observar els espais i infraestructures. Vaig utilitzar la mateixa pauta d'observació en els dos centres per tal d'obtenir informació sobre la seva infraestructura i poder-la comparar.

Vaig realitzar dues visites a l'escola pública i quatre visites a l'escola privada. La manca de seguretat i d'accés mitjançant el transport públic em va limitar a no poder freqüentar més l'escola pública. Així doncs, vaig poder analitzar molt més al detall l'escola privada que la pública, però tot i així la informació obtinguda va ser la suficient per tal de poder contrastar-les. També crec que és interessant comentar que a l'escola pública vaig ser molt més ben acollida que a l'escola privada, ja que els mateixos mestres m'ajudaven aconseguir la informació que per mi era interessant.

3.1.3 Anàlisi documental

L'últim instrument que vaig utilitzar per poder realitzar la meua recollida de dades va ser l'anàlisi documental. Aquest em va permetre reunir, seleccionar i analitzar totes les dades que estaven en forma de documents produïts per la societat per estudiar un fenomen determinat, en aquest cas l'educació al Brasil. Així doncs, vaig poder construir el marc teòric d'aquest treball i aprofundir amb els temes que volia investigar a partir d'articles, bibliografia específica i documents oficials.

A més a més de la informació oficial consultada, la meua experiència viscuda en el país em va permetre visitar diferents llocs, estar al dia de les notícies, escoltar la radio entre molts altres avantatges, tot això em va ajudar a tenir una visió real de Brasil. Vaig aprofitar tots aquells elements que poguessin proporcionar-me informació complementària com vídeos, visites a museus, mitjans de comunicació, cartells, revistes i anuncis publicitaris. Totes aquelles fonts que creia que podien servir-me com a coneixement i donar-me informació per poder elaborar el meu treball vaig utilitzar-les.

3.2 Presentació dels casos

Aprofitant que vaig estar estudiant a una de les universitats de l'Estat de Paraná (PUCPR), vaig aconseguir permisos per tal d'anar a visitar escoles i fer entrevistes a mestres d'escola, d'universitat i companyes de classe. És important esmentar això perquè poder accedir en alguna escola ja sigui només a observar o a fer algun tipus

d'entrevista sense un permís d'una universitat que t'acrediti com estudiant és molt complicat.

3.2.1. Escola Vila Torres

L'escola Vila Torres, situada a la perifèria de la regió de Curitiba, és una escola pública que atén a un total de 600 alumnes. És caracteritzada per ser una escola situada en un barri marginal, on la classe social predominant és baixa. Les aules d'aquesta escola tenen un ràtio de 26 alumnes, distribuïts amb dues línies i amb una mestra en cada aula. En l'educació infantil disposen d'un auxiliar que dóna suport a les aules quan és necessari.

Una de les característiques principals d'aquesta, segons el seu projecte pedagògic, és degut a que la majoria d'infants escolaritzats provenen de famílies marginals, la funció del mestres no és principalment la d'impartir aules sinó que hi ha un treball molt gran a nivell d'integració a la comunitat per tal d'intentar evitar que aquests alumnes es relacionin o entrin amb temes de tràfic de drogues i robatoris.

En aquesta escola el principal material d'aprenentatge són els llibres. La sensació que em vaig endur en aquesta escola és que a les aules d'educació infantil el clima que es respirava a dins era com en qualsevol altra aula de parvulari on he fet pràctiques. No obstant, s'ha de tenir present que el material del que es disposava a les aules no era l'adequat ni suficient per tal que els infants manipulessin, però les ganes de les mestres substituïen aquesta manca de recursos.

Per altra banda, en cursos més elevats, la sensació que vaig tenir és que els mestres no estaven del tot implicats amb el grup-classe, ja que les dues vegades que vaig tenir l'oportunitat de visitar-les estaven asseguts a la taula de sobre la tarima, llegint el diari, llegint un llibre, o simplement controlant l'aula mentre els alumnes anaven fent quadren. La manera com em van rebre en aquesta escola va ser molt agradable, la directora no va tenir cap problema en explicar-me tot allò que m'interessava, i també es va interessar en què consistia el meu treball per així poder facilitar-me més informació. A partir d'aquí vaig poder observar els documents de la sala de mestres, i em va acompanyar per les aules de tota l'escola deixant que observés i preguntes tot allò que cregués convenient.

Foto: Comunitat Vila Torres 1

Foto: Comunitat Vila Torres 2

Foto: Escola Vila Torres

3.2.2 Escola Projeto 21

L'escola Projeto 21, situada al centre de la ciutat de Curitiba, és una escola privada que té un total de 540 alumnes. És caracteritzada per ser una escola situada al centre de la ciutat, on la classe social predominant és mitjana-alta. Aquesta escola disposa de dues línies, i les aules d'aquesta tenen un total de 24 alumnes, amb una mestra i una auxiliar.

El projecte pedagògic d'aquesta escola fomenta molt la individualitat dels infants, respectant el seu procés d'aprenentatge. Utilitzen llibres didàctics en algunes matèries, però es fomenta molt el treball amb les noves tecnologies i també el treball cooperatiu. És una escola on les aules d'educació infantil disposen d'una mestra i una auxiliar, per tant dues educadores, i a partir de cursos més elevats disposen d'un mestre en cada aula. Hi havia un especialista d'anglès, un d'espanyol i un altre de música. La professora que vaig entrevistar va ser d'una de les aules d'educació infantil.

La impressió que vaig tenir d'aquesta escola no va ser gaire agradable, no pel seu funcionament sinó per la manera com em van rebre. A diferència de l'escola pública, on em van rebre d'una manera molt amable, aquí ni tan sols es van interessar pel que anava a fer a la seva escola i es van limitar a ensenyar-me on eren els documents dins la sala de mestres per si m'interessava consultar-los. Després em van donar via lliure per poder donar una volta per dins i fora l'escola. La professora que vaig entrevistar va ser gràcies a una companya que estudiava amb mi a la universitat que va ser la que va aconseguir la cita amb ella. Tanmateix, esmentar que aquesta es va portar molt bé amb mi i va

respondrem molt amablement tot allò que m'interessava saber i gràcies a ella vaig poder conèixer més el funcionament d'aquesta escola.

Foto: Biblioteca 1

Foto: Aula d'informàtica 1

Amb el quadre que veurem a continuació, vull mostrar la impressió que vaig endur-me en cada una de les escoles.

Escola Privada(elit)	Escola Pública (per tots)
Excel·lència exclusiva per l'elit (només una part reduïda de la població i té accés)	Igualtat d'oportunitats, diversitat de tracte
Grups homogenis (s'exclouen perfils socials)	Acollidora, utilitza la diversitat per ensenyar i incloure a tots
Aprenentatge centrat amb continguts	Aprenentatge centrat en valors i habilitats socials
Ensenyar per a la selecció i per la jerarquia escolar	Ensenyar per la vida
Avaluació de l'aprenentatge (centrat en els resultats)	Avaluació per aprendre (centrat en el procés d'aprenentatge)

Font: Elaboració Pròpia

4. Anàlisi de dades

Per realitzar un anàlisi amb termes de dades comparatives sobre les diferències entre les dues modalitats d'ensenyament i les seves reflexions pel que fa als espais i la infraestructura, la relació família-escola i la valorització de mestres vaig escollir dues escoles: una que pertany a la xarxa pública i l'altra a la xarxa privada.

A partir de les dades recollides, desenvoluparé el meu anàlisi a partir d'aquests tres temes esmentats.

4.1. Recursos i infraestructures

Per poder realitzar l'anàlisi a nivell d'infraestructura, vaig establir a l'estudi un total de 27 ítems comparatius relacionats amb l'estructura escolar, que tenen una gran importància i influència directe en l'aprenentatge dels alumnes, englobant diferents aspectes com: l'espai físic de les escoles, els recursos pedagògics didàctics i el desenvolupament de projectes dins l'escola.

Per cada ítem comparat vaig anar establint una puntuació de 0 i 1 punts per poder-ho valorar i analitzar. El nombre 0 representava (nul·la, que no ho complia), mentre que el número 1 (complia). Vaig obtenir així una puntuació total per escola. Totes les dades les vaig obtenir a partir de la verificació directe en els establiments d'ensenyament a partir de "les resolucions 318/02 i 162/05, SESA-PR" que determinen l'estructuració mínima de les escoles, el document de *Parâmetros Básicos de Infra-estrutura para instituições de Educação infantil* (DPE) i també per la consulta directe del Projecte Polític Pedagògic (PPP) que aquest reflecteix la proposta educativa de l'escola.

Després de la consulta d'aquests documents, els ítems que venien establerts per tal de proporcionar un ambient educatiu òptim eren, en quan a la mida adequada de les aules (1,20 m² per alumne), els banys (un conjunt complet per cada 40 alumnes) la biblioteca (1,80 m²/alumne, per torn d'utilització i amb una dimensió mínima de 75m²), el laboratori de ciències (1,80 m²/alumne, per torn). En aquests casos, específicament en laboratoris i biblioteques perquè no hi hagi un gran nombre d'alumnes junts es poden dividir en diferents torns.

A la taula 1 es mostren els 27 ítems analitzats i comparats a l'estudi en les dues escoles i la puntuació obtinguda. L'escola privada va obtenir 26 punts i l'escola pública 18. Podem observar que existeix una diferència significativa entre les dues escoles.

Taula 1 Comparació dels ítems d'estructura escolar entre una escola pública i una privada

ÍTEMS	Requisits mínims	Escola Pública	Escola Privada	Puntuació E. Pública	Puntuació E. Privada
Lab. Informàtica	Funcionalitat	No Funcional	Si	0	1
Lab. Ciències	Funcionalitat	No Funcional	Si	0	1
WC	1 conjunt complet SESA/40 alumnes	Si	Si	1	1
Quantitat alumnes	1,20m quadrats/alumne	No 0,9 m ² /alumne	No 1,05 m ² /alumne	0	0
Projector multimèdia	1 per sala	Si (tv+pendrive)	Si (projector)	1	1
Aula d'art	Funcionalitat	No	Si	0	1
Aula multimèdia	Funcionalitat	No	Si	0	1
Aula lectura	Presència	No	Si	0	1
Aula reforç pedagògic	Funcionalitat	Si	Si	1	1
Ordinador aula	1 ordinador/aula	No	Si	0	1
Ordinador	1 aula/30 o	No (15 no	Si (40)	0	1

alumne	més disponibles	funcionen)			
Biblioteca	Funcionalitat 1m ² /alumne	Si	Si	1	1
Menjador escolar	Funcional, atén als alumnes	Si	Si	1	1
Llibre didàctic	1 per alumne	Si	Si	1	1
Mapes	Presència	Si	Si	1	1
Activitats Extraescolars	Presència	Si	Si	1	1
Uniforme	Ús en l'escola (90%)	Si	Si	1	1
Pista coberta	Funcionalitat	Si	Si	1	1
Infermeria	Funcionalitat	Si	Si	1	1
Pissarra	Utilitzable	Si	Si	1	1
Aula informàtica	Presència	No	Si	0	1
Sortides (lúdiques)	Dues l'any	Si	Si	1	1
Aula d'espanyol	Presència	Si	Si	1	1
Jardí/ activitats d'hort	Presència	Si	Si	1	1
Escombraries (pati i aules)	Presència /ús	Si	Si	1	1

Mestres	1 Responsable/a aula	Si	Si	1	1
Personal de seguretat	1 Responsable/e scola	Si	Si	1	1
TOTAL PUNTS				18	26

Font: Elaboració Pròpia

A partir de l'anàlisi dels resultats obtinguts de la taula d'observació podem arribar a una sèrie de conclusions.

Els ítems que l'escola pública no complia van ser: el laboratori d'informàtica, laboratori de ciències, espai establert pel número d'alumnes per m², aula d'art, aula multimèdia, aula de lectura, un ordinador per aula ordinària, un ordinador per cada alumne a l'aula i aula d'informàtica.

L'escola privada no disposava de l'espai establert pel número d'alumnes per m² a l'aula. Com bé podem observar es pot veure clarament la diferència que existeix entre una escola i l'altre degut a la manca de recursos econòmics destinats a l'escola pública.

En relació a l'ítem del laboratori, segons BEREZUK I INADA (2010), les aules experimentals són essencials pels alumnes que tenen un aprenentatge més deficient, ja que en aquest tipus d'aules els alumnes utilitzen els materials, manipulen i també investiguen amb els organismes. En aquesta comparativa només l'escola privada disposava d'aquest espai pedagògic de manera funcional. A l'escola pública, l'espai s'utilitzava com a magatzem de llibres i altres materials.

Altres aspectes com l'ítem de professionals de seguretat a les escoles, dins l'escola privada s'ofereix a partir de la contractació d'aquests serveis a empreses privades. A l'escola pública la seguretat es dona per la presència de la Policia Militar (patrulla escolar). No obstant, durant les meves observacions no hi va haver la presència d'aquests. S'ha de tenir en compte que les escoles públiques i amb més freqüència les que estan situades a la perifèria de les regions, estan sotmeses a convivència amb

persones de barris marginals on hi freqüenta el tràfic de drogues i assalts a establiments. És molt important la presència d'un guarda de seguretat en les dues escoles, la diferència que existeix entre una escola pública i una privada és que l'escola pública la seguretat la gestionen les polítiques públiques i per tant hi ha una figura municipal o militar en aquest centres. A les escoles privades també tenen dret a guarda municipal o militar però en gairebé tots els centres privats disposen a més de la seguretat pública, guardes de seguretat privats.

Tot i així també s'ha d'esmentar que hi ha escoles públiques amb manca de recursos que presenten una estructura bàsica de funcionament, amb acompanyament pedagògic i projectes culturals. Segons DEMO (2007), les escoles públiques i privades surten del mateix "embrió educacional", és a dir que la seva funció principal és educar i ensenyar als infants.

Es reconeix a l'infant com a principal subjecte del procés d'aprenentatge i com a principal usuari de l'ambient educacional. Per això es necessari identificar els paràmetres necessaris dels ambients on es portarà a terme aquest aprenentatge i que segueixin els requisits marcats pel PNE, com també els conceptes de sostenibilitat i la proposta pedagògica. Així doncs, la reflexió sobre les necessitats de desenvolupament dels infants (físic, psicològic, intel·lectual i social) són un requisit essencial per a la formació dels espais i llocs destinats a l'educació.

4.2.La relació família-escola

La família proporciona aspectes afectius als infants i el benestar d'aquests. Una educació familiar de qualitat servirà de recolzament a la creativitat i al comportament productiu de l'infant quan sigui adult (GOMES, 2002; DESSEN I POLONIA, 2007).

L'abandonament escolar predomina a les escoles públiques brasileres, degut al treball precari que s'ha realitzat a l'educació infantil, a la falta d'interès dels alumnes i als aspectes familiars o escolars. En aquest sentit dins l'educació brasilera són necessaris nous enfocaments a nivell de la presència de les famílies en escoles públiques i en escoles privades, analitzant els resultats de rendiments entre les dues modalitats d'ensenyament. A partir del buidatge de les entrevistes realitzades als professionals de l'educació de les diferents escoles i universitats vaig poder extreure, com bé s'ha comentat abans, que la relació família-escola encara no està del tot integrada dins el

context educatiu. Un dels principals problemes que perceben els mestres, és que les famílies no intervenen tot el que haurien d'intervenir en el procés d'aprenentatge dels seus fills, ja que moltes famílies consideren que una vegada l'infant va a l'escola tota la responsabilitat cau sobre els mestres i es desentenen del seu procés educatiu.

És important nombrar que, com també passa a Espanya, al Brasil s'està lluitant dia a dia per tal d'intentar establir un lligam més estret amb les famílies i fomentar la participació d'aquestes a partir d'activitats obertes de projectes educatius compartits. També s'estan realitzant molts seminaris destinats als pares oferint pautes educacionals per tal de portar-les a terme a casa, per anar lligats de la mà escola-família i aconseguir un procés d'aprenentatge d'aquests infants de manera sincronitzada.

A partir de les dades obtingudes durant el treball de camp amb la relació família i escola que s'establia a l'escola pública Vila Torres vaig poder extreure la següent informació.

La relació que s'establia entre aquests dos grups era molt distant, distant en el sentit que la majoria de famílies que portaven els seus fills en aquesta escola eren de classe social baixa, i on la principal preocupació d'ells no era la seva educació deien els professors, sinó poder-los oferir un plat a taula cada dia. Per tal de fer front aquesta distància existent, l'escola va engegar un projecte per millorar la implicació de les famílies en l'educació dels seus fills. El projecte *interacção escola-família* consistia en focalitzar els punts que es volien treballar i aconseguir amb les famílies, els objectius que es plantejaven, les estratègies que es portaven a terme per aconseguir-ho, i finalment quins havien estat els resultats obtinguts.

Aquest quadre que es mostra a continuació són les dades del curs anterior.

FOCUS	OBJECTIUS	ESTRATÈGIES	RESULTAT
Educar a les famílies	-Conscienciar a les famílies sobre la importància que té que escola i família segueixin una mateixa direcció. -Conscienciar a les famílies del paper que	- Convidar a les famílies a reunions, seminaris i festes escolars. -Organitzar trobaments temàtics per ensenyar a les famílies com congeniar amb els seus fills i entendre'ls.	-Famílies que assisteixen a l'escola més sovint. -Augment de la informació referent als diferents assumptes relacionats amb la vida familiar.

	<p>tenen en l'educació dels seus fills.</p> <p>-Ensenyar la proposta de l'escola.</p>		<p>-Augment de la informació i les normes de l'escola.</p>
<p>Obrir l'escola per la participació de les famílies</p>	<p>-Facilitar les condicions per tal que les famílies puguin participar en la gestió de l'escola.</p> <p>-Construir relacions de col·laboració de les famílies en l'ambient escolar a partir de l'involucrament dels voluntaris responsables de les activitats escolars.</p>	<p>-Valorar l'actuació dels familiars en els consells escolars i altres reunions de l'escola.</p> <p>-Involucrar a les famílies en activitats destinades a la recollida de recursos per esser aplicats a l'escola.</p> <p>-Autoritzar l'ús de l'espai escolar per realitzar activitats d'interès a la comunitat.</p>	<p>-Major participació (quantitat i qualitat) de les famílies en les decisions pedagògiques de l'escola.</p> <p>-Major participació dels familiars i comunitat en els projectes de l'escola.</p> <p>-Major relació entre pares i professors a conseqüència de millorar i fomentar les activitats i la integració en l'espai escolar i en les seves activitats.</p>
<p>Interaccionar amb la família per tal de millorar els indicadors educatius</p>	<p>-Reduir les taxes d'abandonament escolar i d'alumnes repetidors.</p> <p>-Reduir els episodis de violència o falta de disciplina dels alumnes a les aules.</p> <p>-Conscienciar als familiars de la importància del seu recolzament per un millor rendiment escolar dels seus fills.</p>	<p>-Reunions destinades als pares professors i gestors educatius focalitzades en l'aprenentatge dels alumnes.</p> <p>-Debats sobre els drets i deures dels responsables de la funció educativa (famílies i professors).</p> <p>-Conèixer millor la organització i condicions de les famílies a partir de qüestionaris i visites als</p>	<p>-Millor claredat sobre els papers de la família i escola en el recolzament escolar de l'alumne.</p> <p>-Major credibilitat del treball de l'escola per la comunitat escolar i el seu entorn.</p> <p>-Millora de l'índex de freqüència i participació dels alumnes a l'escola.</p> <p>-Organització de serveis de recolzament escolar als alumnes.</p>

		<p>domicilis.</p> <p>-Estar alerta i contactar en cas que sigui necessari amb serveis socials.</p>	
Introduir a l'alumne i el seu context	<p>-Garantir als alumnes el dret a una educació de qualitat sense cap discriminació.</p> <p>-Promoure l'ensenyament de qualitat, involucrant a la família en el seu procés educatiu.</p>	<p>-Participació de la xarxa de protecció social per ajudar a la gestió de problemes familiars dels alumnes.</p> <p>-Educatadors preparats per conèixer millor les condicions de vida dels seus alumnes per mitjà d'una aproximació a la família (visites, qüestionaris, entrevistes etc.,)</p> <p>-Les pràctiques pedagògiques i de gestió escolar són revisades periòdicament incloent també el context familiar dels alumnes.</p>	<p>-Alumnes, independentment de la condició familiar, amb millors condicions d'aprenentatge i protecció social.</p> <p>-Polítiques socials més coordinades.</p> <p>-Identificació de polítiques necessàries i encara inexistents en aquest territori.</p> <p>-Pràctiques pedagògiques i de gestió millorades.</p>

Font: Proposta interacció Família – Escola (Escola Vila torres)

Per tant aquesta relació família i escola s'està treballant dia a dia mitjançant aquest projecte d'interacció que té engegat l'escola Vila Torres.

Segons la professora Daniela de la PUCPR:

“El desinterès de les famílies amb l'educació escolar dels seus fills és molt gran. Algun d'ells es pensen que la seva feina només es portar l'infant a l'escola, després és responsabilitat del mestre tot el que hi ha al darrera. Evidentment que nosaltres som els principals pilars del procés d'aprenentatge d'aquests infants, però és necessari un recolzament paral·lel per part de les famílies per tal

d'aconseguir un ensenyament òptim, on aquest a més a més de coneixements conceptuals també els eduqui com a persones"

Les dades obtingudes a l'Escola Privada Proyecto 21 van esser molt diferents a la de l'escola pública. En aquesta escola la relació que s'establia entre família i escola era molt més propera. Els pares participaven en les activitats escolars, reunions i actes lúdics. Cada trimestre es marcava una reunió amb el tutor/a de cada grup d'alumnes, i els pares podien demanar trobada amb el mestre sempre que consideressin necessari. Els pares i mares d'alumnes d'educació infantil acompanyaven aquests fins a les aules i tenien la llibertat d'entrar a dins fins que el seu fill/a estigués tranquil. A més l'escola ofería reunions informatives voluntàries pels pares per tal d'informar sobre temes actuals d'educació i també sobre tècniques per ajudar als seus fills a tenir un millor rendiment a l'escola.

La mestra que vaig entrevistar explicava que aproximar-se a les famílies encara ara amb les novingudes és una tasca difícil i delicada, explicava que l'escola és una institució que té un conjunt de normes que tothom coneix, mentre que cada família es un petit nucli amb les seves pròpies normes. Així doncs, aquesta aproximació a les famílies s'havia d'anar treballant dia a dia i sobretot havia d'existir un respecte mutu cap a elles i a la inversa. S'ha de confiar, respectar les seves creences i debatre amb ells. L'escola s'ha d'ocupar de transmetre als pares quina és la manera que les famílies poden ajudar amb l'educació dels seus fills, i de quina manera poden intervenir-hi seguint tots una mateixa línia.

Un dels grans problemes amb els que es troben majoritàriament les escoles privades és que les famílies que hi porten als seus fills com en aquest cas l'escola Proyecto 21, es veuen amb el poder de qüestionar aquelles accions que decideix l'escola. Com bé va dir aquesta professora "un pare li qüestionarà a un pediatra el diagnòstic que digui per el seu fill? Qui és l'expert en aquest cas, els pares o el metge?". Amb l'educació ha de ser el mateix, no portat al extrem de que els professors sempre tenen la raó, sinó ser capaços d'establir un *feedback* entre família i escola per tal de caminar junts, que és el que dia a dia es va aconseguint a l'escola Proyecto 21.

Així doncs, podem veure que també en les escoles privades la relació família i escola segueix essent un tema important a treballar i a tenir en compte a l'hora de parlar de l'educació dels infants.

4.3 Valoració dels mestres

A nivell de valorització de mestres podem dir que actualment no estan ben considerats dins la societat. Vaig observar que una de les diferències que existeix a nivell d'ensenyament-aprenentatge dels infants entre les dues institucions és que les institucions privades a més de disposar dels mitjans econòmics necessaris per tal d'oferir una educació de qualitat tenen una pressió dels pares, ja que exigeixen un millor resultat pel fet de pagar, per tant això comporta que l'escola es veu obligada a pagar més als professors, per millorar així la qualitat de l'ensenyament. És important esmentar que, tot i existir aquest factor de més exigència per part de les famílies i un augment del salari dels professors, aquest no és gaire més elevat que els de les escoles públiques.

Actualment la mitjana salarial d'un professor al Brasil treballant 40 hores setmanals en una institució pública és de 1699,95 reals mensuals, amb euros estem parlant d'uns 425€ aproximadament. Aquest salari concretament és el de l'Estat de PR considerat un dels estats amb millors salaris del país, en altres regions aquesta xifra varia. Si tenim en compte que el salari mínim establert al Brasil és de 250€ al mes, el salari d'un professor es relativament baix.

Per tant, com podem veure la manca de valorització de mestres provoca que aquest treball/estudis siguin totalment vocacionals, perquè tot i conèixer la situació laboral i social amb que es troba aquesta professió, continua existint un gran nombre d'estudiants que es formen per exercir com a docents.

La professió docent està des-valoritzada pel govern brasiler per diferents motius. Primerament no poden ésser reconeguts com a elit intel·lectual del país, perquè actualment les professions considerades elitistes són (advocats, metges i empresaris) i consideren que un professor no està en aquest nivell. I en segon lloc, els professors reben molta pressió per part del Govern, i en el cas de les escoles privades per les famílies, perdent cada vegada més l'autonomia en l'ensenyament d'aquest país.

Segons una mestra de l'escola pública¹³:

“Els professors no podem educar més a persones crítiques, en realitat mai hem pogut fer-ho del tot. Existeix una pressió molt forta per part del govern per tal

¹³ Les Mestres entrevistades a l'escola pública i privada van voler mantenir l'anonimat en les entrevistes realitzades.

que els joves no siguin conscients de les problemàtiques que existeixen en aquest país i les solucions que existeixen per poder solucionar-les. No interessa un canvi en la societat, els que s'emporten la gran part dels diners del país ja els va bé com està actualment”.

Per altra banda, els professors universitaris i doctors tenen molt més prestigi dins la societat, al mateix temps que són més ben considerats i gaudeixen d'un salari molt més elevat. Amb aquest fet, tornem a entrar amb el cercle i la problemàtica esmentada que influeix directament amb l'estatus soci-econòmic, ja que els estudiants que arriben a ser doctors representen el 80% dels alumnes que s'han pogut permetre estudiar en escoles privades, accedir a les universitats federals i finalment poder cursar estudis de post grau o doctorat.

Els mestres a l'escola pública Vila Torres

El salari dels mestres de l'escola Vila Torres és d'uns 450 euros al mes, amb un plus que aquí al Brasil anomenen *bônus* per ser una zona conflictiva i considerada d'alt risc. Com a punt a favor, al tractar-se d'una escola pública, són funcionaris públics i tenen estabilitat laboral. Aquests mestres mensualment tenen reunions obligatòries amb l'equip directiu de l'escola per tal de valorar el seu desenvolupament cognitiu i la seva formació contínua com a mestres per tal d'assegurar-se que aquests estan preparats i amb els suficients recursos per oferir una educació de qualitat als infants. És un gran punt a favor de l'escola pública realitzar aquest seguiment ja que es té un control dels mestres i professors i els obliga a mantenir una formació contínua en la seva carrera i per tant anar-se reciclant contínuament.

Els mestres a l'escola privada Projeto 21

Els mestres d'aquesta escola guanyen uns 650 euros al mes. El salari d'aquesta escola és força més elevat que el de l'escola pública, però per contra aquests professors no contenen amb la mateixa estabilitat laboral. A diferència de l'escola pública aquests professors no reben un seguiment tant acurat de l'equip directiu a l'hora de realitzar la seva tasca docent, però sí s'ofereixen reunions o seminaris informatius que aquests poden assistir de manera voluntària.

Segons el professor Alexandro de la PUCPR:

“De um modo geral, a educação pública e particular no Brasil ainda é muito deficiente. Em vários sentidos: na sua concepção, uma vez que a educação é tratada, muitas vezes, com um dado, com um número, com fins estadísticos, e não como um instrumento de desenvolvimento humano; na sua prática cotidiana, na medida em que, a pesar das várias críticas e análises sobre a realidade educacional, se faz muito pouco para transformar essa realidade; na sua estrutura física, pois muitas escolas não possuem a menor condição de receber os alunos e professores, além de serem desfasadas em vários aspectos (Tecnologia, espaço físico, etc); na sua política de valorização do trabalho docente, que é ainda muito mal remunerado e, em certo sentido, recebe um verdadeiro desincentivo. Mas a pesar de todos esses pontos negativos (e poderiam ser mencionados outros), é impressionante que a estrutura toda ainda se mantenha e possamos, inclusive, ter exemplos onde a educação funciona no Brasil. Tendo a pensar que esses exemplos existem por mérito quase que exclusivo da atuação dos profissionais envolvidos (professores, diretores, pedagogos, etc). E da vontade dos seus corpos docentes.”

Analitzar la valorització dels mestres al Brasil, exigeix necessàriament una profunda reflexió sobre el sistema educatiu brasiler que encara es caracteritza pels alts índex d’analfabetisme, de repetidors i de fracàs escolar, el que provoca que es posi en dubte la qualitat de l’ensenyament del país i per tant la tasca docent dels mestres i professors. Se’ns dubte, aquesta realitat no és desencadenada només pels professors sinó que es un conjunt de diversos factors econòmics, polítics i socials que fan que es qüestionï la qualitat de l’ensenyament.

Les mestres brasileres entrevistades a les dues escoles coincidien amb la majoria de les respostes realitzades sobre la visió de l’educació al Brasil i la valorització de la tasca docent. En les seves respostes arriben al mateix objectiu, aconseguir una política pública més democràtica capaç d’aconseguir la valorització d’aquests professionals de l’educació, pilars clau “ara i del futur” per tal de poder formar noves generacions d’alumnes per aconseguir una societat més justa.

Les desigualtats que existeixen a nivell de salaris públic i privat són clarament visibles. De manera general els professors de l’escola privada tenen unes condicions econòmiques i socials superiors que els de l’escola pública. Tal fet afirma una vegada

més la gran desigualtat que existeix al país, essent aquest un dels principals problemes que s'han de tractar a nivell de polítiques públiques.

Segons una mestra de l'escola pública Vila Torres:

“O baixo nivel da renda dos professores também impacta significativamente o acesso dos mesmos as novas tecnologias especificament eao computador e Internet. Considerando hoje a Internet um instrumento fundamental de acesso a informacoes e que a atualizaçao dos professores e requisito básico para o exercício da docência, esse recurso educativo nao pode ser visto apenas como mais umbem de consumo, mas como uma ferramenta essencial para a prática docente”

El fet de tenir sous baixos limita als professors l'accés a la informació mitjançant l'Internet i per tant estar al dia de les noves tecnologies, noves eines, recursos educatius en línia, entre molts altres. El professor és el transmissor del coneixement i aquest sempre ha de transmetre tot allò que sap i estar al dia de tot. Si aquest es veu limitat amb la manera de reciclar-se o de poder obtenir informació ja sigui com en aquest exemple esmentat de l'accés a internet, els alumnes també es veuran afectats.

5. Resultats

Després de tot el procés de recerca a partir de les observacions, entrevistes i recerca d'informació teòrica, en aquest apartat faré un recull de les dades obtingudes a partir dels tres eixos analitzats per tal de respondre a les preguntes plantejades inicialment.

El sistema educatiu brasiler té com a referent el model occidental o europeu. L'educació privada, amb tots els nivells d'ensenyament, actualment és la que disposa de més recursos econòmics, infraestructura, materials i salaris més elevats de professors, i en conseqüència d'això té millors condicions per oferir una educació més bona. Per contrast, l'educació pública pateix moltes mancances amb tots aquests àmbits, però ofereix un factor vocacional als alumnes que atén perquè precisament aquests tampoc disposen de recursos econòmics. Per tant, és important donar èmfasi a aquests valors que treballa diàriament l'escola pública perquè els alumnes siguin capaços d'afrontar la realitat amb la que es troben sense caure en la delinqüència i en el tràfic de drogues.

Hauríem d'examinar les condicions necessàries per tal de fer front a les desigualtats educatives estructurals. Això pot passar trencant la lògica de les xarxes de diferents velocitats. Amb poques paraules, millorant l'estructura i els recolzaments polítics del sector públic (augmentant la velocitat) per tornar-los comparables a la xarxa privada. La qüestió clau és la insuficiència dels recursos per l'educació pública. Una de les grans diferències que s'han observat durant tot el treball de camp que s'estableix entre l'escola pública i l'escola privada són els recursos econòmics destinats. Així doncs a continuació mostraré un resum general dels resultats obtinguts a partir dels tres temes analitzats.

A nivell d'infraestructura, l'escola privada disposa de més aules específiques de treball dels alumnes i més recursos educatius com per exemple ordinadors i material de treball. Per tant amb aquest fet, l'escola privada té un marge molt més gran a l'hora d'oferir activitats més dinàmiques, activitats amb suports i realitzar classes amb grups reduïts.

A nivell de relació entre família i escola, l'escola pública no disposa d'un lligam tant fort amb els pares, però per fer front aquest fet es treballa diàriament amb el projecte d'interacció entre família i escola, un punt molt important a l'hora de l'educació dels infants, i que aquesta escola mica en mica va aconseguint. Les trobades, xerrades i projectes engegats que es fan en aquesta escola per fomentar aquesta relació amb les

famílies també ajuden a integrar la comunitat d'altres famílies residents a la zona de l'escola Vila Torres. Per altra banda, a l'escola privada existeix una relació més propera amb les famílies, però aquesta relació és un treball que també s'ha d'anar fomentant dia a dia i que resulta una tasca complicada per l'escola Projeto 21.

L'últim tema analitzat ha estat la valorització de mestres. Existeix clarament una diferència a nivell de salari entre els professors de l'escola pública i de l'escola privada, amb punts a favor i punts en contra entre una institució i una altra. Mentre que els mestres de l'escola pública disposen d'uns salaris més baixos en comparació amb les escoles privades, aquests s'asseguren un treball fixa i un seguiment continu de la seva formació com a docents. Els mestres de l'escola privada, reben un salari més elevat, però la seva estabilitat a la feina no és assegurada i el seguiment que es realitza a l'escola pública de formació de mestres de manera obligatòria, en aquestes institucions privades s'ofereixen xerrades informatives voluntàries.

Per acabar amb aquest apartat de resultats vull esmentar algunes perspectives de futur que m'he plantejat sobre aquest estudi de cas, alguns temes que m'hagués agradat poder seguir investigant més exhaustivament. Alguns d'aquest serien:

- Rendiment d'alumnes en escola pública i escola privada.
- Investigar i conèixer més profundament els projectes comunitaris que es realitzen a les escoles públiques, de quina manera funcionen i qui els finança.

Aquestes perspectives de futur que he plantejat crec que són molt interessants perquè en el cas d'analitzar el rendiment dels alumnes d'una escola pública i d'una escola privada podem conèixer més a fons quines eines utilitzen en una institució i en una altra per motivar els alumnes, i analitzar si el rendiment d'aquests és un problema de recursos econòmics o de la manera de treballar dels professors en una institució i una altre.

Per altre banda, investigar i conèixer més profundament els projectes comunitaris que es realitzen a les escoles públiques amb la comunitat que els envolta, penso que és molt interessant poder observar-ho i analitzar-ho a fons, ja que vaig poder veure una petita part a l'escola pública Vila Torres de com funcionaven aquests projectes i és un treball que realitza l'escola no només pels alumnes si no també per les famílies per ajudar-los amb el dia a dia, realitzar activitats de reciclatge, fomentar els hàbits d'higiene entre

moltes altres tasques. Saber des d'on s'elaboren, amb quins objectius es realitzen i qui els finança.

Per tant són dos temes que poden tenir pes a l'hora de comparar les institucions públiques i les institucions privades, i saber quin paper juga cada una d'elles en la societat brasilera.

6. Reflexió final

Tot ciutadà té dret a l'educació i a una escola de qualitat. Per això no hauria d'existir una diferència tant gran entre escoles públiques i escoles privades, aquestes haurien de tenir uns mínims marcats per tal d'assegurar una bona educació. L'escola necessita tornar a ser pensada, degut als canvis socials i polítics del país, lluitar contra la desigualtat social i l'exclusió de classes. Les escoles és clar que atenen a diferents públics i comunitats, però mai han de perdre la seva essència d'ensenyament i aprenentatge dels seus alumnes. Amb tot això, és molt més difícil aprendre en una escola que no presenta una estructura adequada ni els suficients recursos didàctics.

A partir d'aquest estudi de cas hem pogut observar que la desigualtat soci-econòmica del país té una gran influència a nivell d'ensenyament. La inversió que està realitzant Brasil amb educació no està donant resultats, és un país que ha fet una inversió molt gran en educació, molt més que en altres països, però no es tracta tant de com és de gran la inversió que s'ha fet sinó de quina manera es gestionen aquests recursos a nivell econòmic, recursos humans i de material. Hem de recordar que l'escola pública en aquest País és totalment gratuïta i aquesta es val només per la inversió pública. A Espanya, per exemple, algunes escoles privades compten també amb una part pública que prové de l'Estat. Al Brasil els que provenen de famílies de classe social mitjana alta, són els que tenen les facilitats per poder rebre una educació de qualitat i poder accedir a estudis posteriors universitaris. Mentre que l'altre part de població és quasi destinada a no finalitzar els estudis i entrar dins el món laboral sense cap tipus de carrera o estudis professionals.

És important remarcar això, perquè les escoles que són considerades que ofereixen un bon ensenyament al Brasil, a diferència de l'ensenyament bàsic que predominen les privades, a nivell universitari són les públiques, això significa que un estudiant amb un nivell d'estudis baix, com és el cas dels alumnes que estudien a les escoles públiques, tindrà una gran dificultat per poder accedir amb bona nota a una universitat pública. Per tant això significa que no podrà accedir mai a estudis universitaris, perquè les universitats privades només s'ho poden permetre els grups socials d'elit. És un peix que es mossega la cua i això necessita un canvi.

En aquesta investigació he tingut l'oportunitat d'analitzar l'escola pública i l'escola privada, l'accés a aquesta educació i els conflictes o problemes que existeixen en aquesta. Les grans desigualtats de salaris i d'oportunitat educacional són dos problemes històrics. No obstant, tots els canvis polítics, socials i econòmics que han anat succeint des de la independència del país, encara ara representen un gran problema en la societat.

El caràcter desigual que existeix en la societat és una fet tan antic que per ells acaba essent considerat "natural", i el fet que Brasil sigui un dels països amb més desigualtats de salaris del món, passa en gran part, degut a les característiques extremes del sistema educacional que tenen: una elit altament escolaritzada i una població pobre sense condicions de competir en el mercat de treball per obtenir la seva base educacional en una escola pública de baixa qualitat.

Per tant tota la informació obtinguda a partir d'aquesta recerca, deixa molt clar que la millora de l'educació pública està a les mans de les polítiques públiques i de la societat en general perquè existeixin condicions menys desiguals entre individus a l'hora d'accedir a l'educació de bona qualitat.

Tot i les dificultats i mancances que existeixen en el sistema educatiu públic, no s'ha d'oblidar que sense aquest, les famílies que no disposen de mitjans econòmics tenen l'oportunitat d'escolaritzar els seus fills, i també participar de la funció social que realitzen aquestes escoles públiques.

A nivell personal tota aquesta recerca m'ha servit per poder conèixer un sistema educatiu diferent al nostre, amb una problemàtica específica com és el cas de la gran desigualtat econòmica que es troba el país i que afecta directament a l'educació.

Esmentar que la meua recerca ha estat l'estudi de dues escoles totalment oposades, i per tant s'ha perdut informació entremig d'aquestes que segurament donarien un altre enfocament a l'educació. Seria interessant d'estudiar aquest terme mig per poder donar a conèixer aquest altre punt de vista.

Pel que fa a les limitacions que m'he trobat a l'hora d'elaborar aquest treball, destacaria en primer lloc que no tenia molt clar què volia analitzar específicament sobre Brasil a nivell d'educació, ja que el període d'intercanvi que vaig estar allà va ser de juliol a desembre i a la Uvic encara no s'havia iniciat el TFG. Per tant la situació amb la que em

trobava em va obligar a iniciar primerament la part pràctica abans de la part teòrica. Això em va suposar dificultats a l'hora d'iniciar el treball per poder relacionar la part pràctica amb un marc teòric. Així doncs, vaig escollir començar una recerca a trets generals sobre tot allò que m'interessava saber, com per exemple anar a visitar escoles de faveles, conèixer l'educació hospitalària, assistir a seminaris sobre educació ambiental de la ciutat de Curitiba entre altres. A partir d'aquí vaig començar a seleccionar el que vaig considerar més important i que em suposaria un aprenentatge en la meva funció com a docent.

Una altra limitació que em vaig trobar, és que al Brasil existeix molta inseguretat i per tant s'ha d'anar amb molt de compte a l'hora d'agafar el transport públic i visitar algunes zones. Aquest fet em va frenar molt per poder anar a visitar moltes més escoles de la part marginal de la ciutat, que realment eren les que em cridaven més l'atenció, ja que era una realitat totalment diferent de la que vivim nosaltres. Tot i així, en un dels viatges que vaig fer, vaig tenir la gran sort d'anar a visitar una altra escola situada també a dins d'una favela a la ciutat de Rio de Janeiro, on les educadores em van explicar com era el funcionament i de quina manera entenien elles l'educació dins les faveles. Va ser una gran experiència.

Més limitacions que m'he trobat amb l'elaboració del treball han estat que, una vegada acabat el treball de camp, si alguna cosa no m'havia quedat del tot clara, el fet d'estar altre cop a Catalunya, no m'ha permès poder anar novament a observar o a preguntar a les mestres de les escoles. Sinó que els dubtes que m'han anat sorgint aquí els he agut de resoldre mitjançant el correu, cosa que no te res a veure amb poder fer-ho personalment.

El fet d'elaborar aquest TFG m'ha servit per conèixer a fons el sistema educatiu brasiler. Però aquest és tan complex, que és molt difícil avarcar-ho tot en un treball de final de carrera. M'he quedat amb molts dubtes i preguntes, i amb moltes ganes de conèixer més coses sobre aquest sistema. Per això encara tinc contacte amb alguns professors de la meva universitat i amb companyes de classe que potser en un futur em podran ajudar a seguir investigant. Tot i així la informació que puc rebre per part d'elles o mitjançant la recerca d'articles i llibres, no té res a veure en poder-ho viure en primera persona, poder anar a la secretaria dels centres, poder parlar amb la coordinadora, poder anar a visitar escoles i escoltar les notícies.

Una de les frases que em va cridar més l'atenció durant la meva estada al Brasil, va ser la d'una companya meva mentre estàvem parlant sobre les dificultats que tenia per poder desplaçar-me a observar escoles en barris marginals a causa de la manca de seguretat que existia, i també la inseguretat que sentia jo visitant escoles del mateix centre de la ciutat de Curitiba, ja que el perill era a tot arreu. Aquesta meva companya em va contestar, “ Laura, Brasil es un país molt perillós, on predominen els assalts i la violència, però tot i així no és impossible viure-hi”.

Amb aquesta resposta de la meva companya, vaig prendre consciència de la realitat que ells viuen en aquest país. Per altre banda he de dir que la violència que existeix en aquest país la coneix tothom. No tindria sentit dir que vaig anar a viure aquesta experiència sense estar informada de la situació. Poder viure l'educació en aquest país amb la problemàtica existent referent a la delinqüència i la gran diferència d'estatus socials que hi ha, t'ajuda a plantejar-te moltes coses des d'una altra perspectiva.

Puc dir que m'enduc una gratificant experiència personal, enriquidora i de coneixements. El fet de poder veure altres realitats en alguns sentits totalment oposades a la nostra, m'ha ajudat a tenir una perspectiva diferent del teu dia a dia i de la manera de fer i de valorar les coses. Com a futura mestra, els coneixements, maneres de fer, l'elaboració de materials amb poc recursos, entre moltes altres coses que he pogut observar, conèixer i aprendre, m'han servit per poder créixer una mica més i aprofitar aquestes estratègies pel dia de demà en la meva tasca com a docent.

Així doncs, aquest TFG a més de tenir un valor acadèmic en la meva formació com a mestra d'educació infantil, té un valor sentimental on queda reflectida la meva experiència.

7. Bibliografia

- AKKARI, A. (1999). The construction of mass schooling in Brazil. A two-tiered educational system. *Education and Society*, 17, 37-52.
- AKKARI, A. (2001). Desigualdades educativas estruturais no Brasil: entre estado, privatização e descentralização. *Educação & Sociedade*, 74, 163-186.
- BASSEDAS, E., HUGUET, T., I SOLÉ, I. (2006). *Aprender i ensenyar a l'educació infantil* (2ª ed.). Barcelona: Graó.
- BEREZUK, P.A I INADA, P. (2010). Avaliação dos laboratorios de ciencias e biología das escolas públicas e particulares de Maringá, Estado do Paraná. *Acto Scientiarum. Human and social sciences*, 32(2), 207-215.
- BISQUERRA, R. (2004). *Metodología de la investigación cualitativa* (1ª ed.). Madrid: Editorial la Muralla.
- BRASIL. Lei de Diretrizes e Bases da Educação Nacional. Lei número 9394, 20 de dezembro de 1996.
- BRASIL. (2006). *Parâmetros básicos de infra-estrutura para instituições de educação infantil*. Brasília: MEC, SEB.
- COLLET, J. (2013). *¿Cómo i para qué educan las familias? Los nuevos procesos de socialización familiar*. Barcelona: Icaria.
- DEMO, P. (2007). Escola pública e escola particular: semelhanças de dois imbróglis educacionais. *Avaliação das Políticas Públicas Educacionais*, 15(55), 181-206.
- DESSEN, M.A. I POLONIA, A. (2007). A família e a escola como contextos de desenvolvimento humano . *Paidéia* (Vol.27, nº 36, p. 21-32). Brasília: Universidade de Brasília
- DUARTE, T. (2010) Bolsas melhoram a vida de bons alunos. *Gazeta do povo*. Recuperat en data 15 de setembro 2014 a <http://www.gazetadopovo.com.br/educacao/bolsas-melhoram-a-vida-de-bons-alunos-2v5zfi4a0iqxd9gu93mq2dx72>

- DUBET, F. (2003). A Escola e a exclusão. *Cadernos de pesquisa*, 119, 29-45.
- ESTEVE, J.M. (1994). *El malestar docente*(3ªed.). Barcelona: Paidós.
- FREIRE, P. (1969). *La educación como práctica de la libertad*(2ªed.).México: Siglo veintiuno.
- INSTITUTO BRASILEÑO DE GEOGRAFIA E ESTADISTICA. (2007). *Pesquisa nacional por amostra de domicílios*. Rio de Janeiro: IBGE. Recuperat en data 15 d'agost 2014 http://www.ibge.gov.br/home/estatistica/populacao/trabalhoerendimento/pnad2007/sintese_pnad2007.pdf
- INSTITUTO BRASILEÑO DE GEOGRAFIA E ESTADISTICA. (2013). *Pesquisa nacional por amostra de domicílios*. Rio de Janeiro: IBGE. Recuperat en data 15 d'agost 2014 <http://www.ibge.gov.br/home/estatistica/populacao/trabalhoerendimento/pnad2013/>
- INSTITUTO NACIONAL DE ESTUDOS E PESQUISA. (1996). *Censo Escolar. Sinopse Estatística*. Brasília: INEP. Recuperat en data 15 d'agost 2014 a <http://portal.inep.gov.br/basica-censo-escolar-sinopse-sinopse>
- GONÇALVES, E. I MORGANA, H. (2008). O papel da família e da escola na aprendizagem escolar: uma análise na Escola Municipal José Teobaldo de Azevedo no município de Limoneiro-PE. A *Encontro de Ensino, Pesquisa e Extensão da Faculdade Senac*(pp.1-5). Recife.
- LIMA, M. (1999). Projeto de lei propõe cotas nas faculdades do governo para alunos da rede pública. *Lugar marcado*, 46-47.
- MARCÍLIO, M.L. (2005). *História da escola em São Paulo e no Brasil* (1ªed.). São Paulo: Imprensa Oficial do Estado de São Paulo, Instituto Fernand Braudel.
- MINISTERIO DE EDUCAÇÃO. SECRETARIA DE EDUCAÇÃO BÁSICA. (2006). Parâmetros Básicos de Infra-estrutura para instituições de Educação infantil. Brasília: MEC, SEB.

- MIRANDA, E.C I GOMES, L. (2002). Ambiente escolar e aprendizagemnvisão de país e alunos do ensino fundamental. *Boletim de Iniciação científica emPsicologia*, 3(1), 53-73.
- PERISSÉ, G. (2011). *O valor do professor* (1ªed.). Brasil: Autêntica
- QUINTANAL, J. I GARCÍA, B. (2012). *Fundamentos básicos de metodología de investigación educativa* (1ªed.). Madrid: CCS.
- SOARES, J.F. (2004). Qualidade e equidadenaEducação básica Brasileira: Fatos e Possibilidades. A *Encontro de Pesquisa emEducação da Região Sudeste* (pp. 87-114). Rio de Janeiro.
- SONNEVILLE, J.J I MARCÍLIO, M.L. (2005). História da escolaem Sao Paulo e no Brasil um clássico na literatura sobre educação.*Revista da FAEEBA- Educação e Contemporaneidade*,14(24), 103-112
- SORJ, B. I GUEDES, L.E. (2005). Exclusao digital: problemas conceituais, evidencias empíricas e políticas públicas.*NovosEstudos*, 72, 101-117.
- XAVIER, K. (2005). Inclusão digital nas escolas públicas: umaquestão social. *Revista Brasileira de Tecnologia Educacional*, 170(5), 1-8.